

BRALCI ROMANESKNE PROZE NA SLOVENSKEM
OD 1973 DO 1998
Sprehod skozi 25-letno raziskovanje knjige in bralcev

Na Slovenskem je nebralcev knjig okoli 40 %; med bralci ne bere leposlovja slaba petina. Najraje prebirajo ljubezenske, zgodovinske in biografske romane in povesti, tem pa sledijo kriminalke, detektivke, pustolovski romani itd. Pri navajanju del naletimo na zelo pisano podobo prebranega, in sicer od domačih in svetovnih klasikov do najnovejših del tako iz slovenske kot iz drugih literatur. Pri klasiki so opazne nekatere konstante, medtem ko je pri novejših delih bralski odziv močno odvisen od tekoče založniške produkcije. Leposlovni bralci so bili tudi povprašani, kaj je tisto, kar jih najbolj privlači v leposlovnem delu. Najbolj jim je pri srcu napeta in razgibana zgodba, temu sledijo resnični življenjski problemi, duhovitost in zabavnost leposlovnega dela, nato pa zgradba dela, pronicljiva označitev oseb itd. Razvrstitev opozarja na nekoliko manj zahtevnega bralca. Izbor prebranih del pa kaže na to, da je lahka, zabavna romaneskno-povestna proza dokaj močno zastopana, čeprav hkrati ne smemo prezreti, da precejšnji del izbora spada med kvalitetnejša in bralsko zahtevnejša dela.

knjiga, branje, bralec, nebralec, leposlovje, literarna klasika, založniška politika, empirična raziskava

In Slovenia about 40 % of the people do not read and among the readers about 20 % do not read *belles lettres*. The most popular are erotic, historical, and biographical novels and short stories; they are followed by mystery, detective, and adventure novels. The list of literature read is very heterogeneous and includes works from Slovene and world classics to the most recent works of Slovene and other literatures. One can notice some constant features in the reader-response to classic works, while with newer works the reader-response largely depends on current publishing production. The readers of fiction were also asked what attracts them most in a literary work. The most important to them is an exciting and dynamic story, followed by real-life problems, how witty and entertaining the literary work is, its composition, penetrating description of characters, etc. The distribution shows a somewhat less sophisticated reader. The selection of the works read indicates that simple, entertaining novels and short stories are fairly strongly represented, although at the same time one cannot overlook the fact that a considerable part of the selection falls into the category of higher quality and more demanding works.

book, reading, reader, non-reader, *belles lettres*, literary classics, publishing policies, empirical study

V interpretaciji raziskave o knjigi in bralcih iz leta 1984¹ sem zapisal, da si dovoljujem nekoliko poenostavljen sklep o tem, »da se nebralnost knjig na Slovenskem giblje okoli 40 %. Pri tem je merilo 'berejo – ne berejo' knjige in niso postavljene večje zahteve, da bi namreč za bralca razglasili samo tistega, ki prebere več knjig (npr. nad pet ali celo deset)« (*Knjiga in bralci* III, 8). Četrta raziskava (1998) takega sklepanja ni ovrgla, marveč ga potrdila, saj je bilo med anketiranimi 39 % nebralcev, tako da se pred leti ugotovljeni trend v bistvu nadaljuje. Oglejmo si izsledke od prve do zadnje raziskave (KiB, vse so bile opravljene na reprezentativnem vzorcu), vmesni čas bodo zapolnile raziskave Slovensko javno mnenje (SMJ):

	KiB I	SJM	KiB II	SJM	KiB III – SJM	KiB IV
	1973	1978	1979	1983	1984	1998
% nebralcev	48	44	34	40	48	39

Opazna so nihanja; vzroke zanje bi delno pripisal vzorcu, hkrati pa sem prepričan, da tudi narava raziskovanega predmeta delno pogojuje takšne rezultate. Glede na izsledke bi bilo mogoče domnevati, da bi morda raziskovanje med letoma 1984 in 1998 prineslo vmesne vrednosti. Če presojava dosedanje izsledke (od leta 1973 dalje), potem se ponuja ugotovitev, da na tem področju nismo dosegli globalnih premikov. Dokaj razširjeno mnenje, češ da Slovenci radi beremo, ki se je pri nas zgodovinsko zakoreninilo (od Levstika dalje), potemtakem nima trdne podlage v empiričnih kazalcih. Kakorkoli si zadevo ogledujemo, vedno znova se vsiljuje mnenje, da je odstotek nebralcev precej porazen (že pri omenjenem merilu) in da bi se kazalo nad tem globoko zamisliti. Še posebej bi morali resno premišljevati o prihodnosti, v katero stopamo obremenjeni s tolikšno težo nerazsvetljenosti (zgodovinsko obarvan izraz se kar prilega). Videti je, da je na Slovenskem resnično visok odstotek ljudi, ki jim branje knjig ni potrebno (prim. *Knjiga in bralci* III, 8).

Zaradi tako visokega števila nebralcev se na Slovenskem ne moremo prištevati med »zelo vnete bralce«, čeprav se ne uvrščamo med dežele in narode, ki v tem kažejo podpovprečno podobo. Naj ob tem opozorim, da imajo primerjave u drugimi evropskimi in zunajevropskimi deželami (te sem navajal zlasti v prvi in drugi raziskavi) precej relativno vrednost, saj je zajemanje podatkov v tujih raziskavah zelo različno (glede na čas, respondente itd.), poleg tega ni izsledkov za daljša obdobja. Raziskovanje po svetu o tem ni preveč sistematično (razen v Nemčiji),

¹ Prvo raziskavo o knjigi in bralcih sem v letu 1973 opravil sam in jo (1974) objavil z naslovom *Knjiga in bralci* v zbirki Javno mnenje. Pri drugi, ki je bila opravljena 1979, se mi je pridružil dr. Martin Žnideršič; obdelal je izsledke v zvezi s kupovanjem in prodajo knjig na Slovenskem (*Knjiga in bralci* II, 1980, prav tako v zbirki Javno mnenje). Tema dvema raziskavama se je 1984 pridružila tretja (*Knjiga in bralci* III, 1985, v okviru Raziskovalnega inštituta FSPN in projekta Slovensko javno mnenje 1984), raziskovalci smo bili štirje: poleg naju z Žnideršičem še mag. Darka Podmenik in dr. Dimitrij Rupel. Potem je minilo precej let, da smo lahko izpeljali četrto raziskavo, tj. 1998 (obj. *Knjiga in bralci* IV, 1999, v zbirki BiblioThecaria). Pri zadnji smo sodelovali raziskovalci prejšnje raziskave, razen D. Rupla.

tako da smo bili v Sloveniji morda celo bolj načrtni, čeprav je v letih 1985–1998 zazijala precejšnja praznina in je bila kontinuiteta 1973–1984 pretrgana.

Vedno znova si zastavljamo vprašanje o usodi knjige, ki naj bi ji tako sedanjost kot prihodnost ne bili naklonjeni. Vendar vse kaže, da so napačne trditve, da se je pomen knjige zmanjšal in da bi bila bistveno ogrožena od drugih medijev, zlasti elektronskih.² Knjiga še vedno dominira; v svetu in pri nas knjižna produkcija ni v upadanju, bolj problematično je kupovanje, knjižnične mreže so vse popolnejše in tehnično bolj opremljene, izposoja je skladno s številom bralcev zadovoljiva, dostopnost do knjige večja itd., le ozaveščenost o knjigi ostaja na nižji ravni, kot bi dandanes pričakovali.

Še vedno je v veljavi tudi empirična ugotovitev, »da nobena izobrazbena skupina ni izvzeta pred bolj ali manj pogostimi pojavi nebranja« (*Knjiga in bralci* III, 48). O tem nedvoumno priča tudi spodnja tabela (KiB IV).

Nebralci po posameznih izobrazbenih stopnjah v %:

Osn. šola	Strok. šola	Popolna sred. šola	Višja šola	Visoka šola
61	58	28	11	10

Leposlovje (v prvi vrsti gre za pripovedništvo) je še vedno v središču zanimanja bralcev knjig. Bralci si tako zadovoljijo del svojih splošnih duhovnih potreb, še posebej estetskih, a tudi potrebe po zabavi in razvedrilu. Srečna okoliščina je, da leposlovje združuje estetske, spoznavne in etične sestavine in tako bralcu omogoča napajanje njegovih čustvenih, intelektualnih in duhovnih plasti. Ob leposlovju je preostali del knjižnega bogastva precej bolj zapostavljen, o čemer pripoveduje pričujoča tabela:

(v % vsi anketirani)

Leto raziskave	1973	1979	1984	1998
Leposlovne knjige berejo	48	61	45	49
Strok.-znanstv. knjige berejo	17	25	13	
Strokovne knjige berejo				30
Znanstvene knjige berejo				9
Poljudnozn. knjige berejo	20	24	15	
Priročnike berejo				30

²D. PODMENIK je v *Knjigi in bralci* IV (str. 58–59) na podlagi izsledkov raziskave ugotovila: »Lahko rečemo, da večina rednih bralcev in bralk daje prednost knjigam pred televizijo, in to v medijskem in vsebinskem pomenu. Ob nespornih specifičnih lastnostih branja knjig, kot so možnost prekinjaja po lastni izbiri, razmišljanja ob prebranem, ponavljanja in vračanja na že prebrano, so zanimive trditve, da knjige bolj 'realno' in natančno podajajo vsebine kot televizija. [...] Večina vprašanih vidi prednosti knjige v intelektualni, domišljijiski in čustveni kreativnosti, ki jo zahteva branje od bralca, in hkrati osebnotni svobodi ter možnosti osebnotne rasti. Bralke in bralci dojemajo branje kot akt samostojnosti, negotovosti in kreativnosti na intelektualnem, domišljijiskem, čustvenem in dejavnostnem področju.«

Prikazano razmerje zagotovo ne ustreza današnjemu času, saj bi morale imeti branje strokovnih in znanstvenih knjig znatno višji odstotek, če želimo, da se bo dvigala védenjska raven posameznika in celotnega prebivalstva.

Za tokratni namen se bom omejil samo na leposlovne bralce, ki so sicer največji del bralcev sploh. Poglejmo, kaj so izjavili, da najraje berejo (primerjal bom vrstni red zadnjih treh raziskav):

1979	1984	1998	Vrste leposlovnih del (knjig) (vrstni red)
1	1	2	zgodovinski romani in povesti
2	2	7, 8, 9	romani o drugi svetovni vojni in NOB
6	3	3, 4	življenjepisi vélikih ljudi (biografski romani)
4	4	11	romani in povesti o našem sodobnem življenju
3	5	1	romani in povesti z močno poudarjeno ljubezensko vsebino
7	6	5	pustolovski romani
5	7	7, 8, 9	spomini in pričevanja
10	8	12	romani in povesti o sodobnem življenju v drugih deželah
8	9	3, 4	kriminalke, detektivke
9	10	7, 8, 9	humoristična, satirična dela
13	11	6	potopisi
14	12	13	drame
11	13	10	socialni romani in povesti
12	14	14	pesmi
15	15	15, 16	znanstvena fantastika
16	16	15, 16	eseji
17	17	17	kaj drugega

Glede na raziskavi 1973 in 1984 je v zadnji opaziti nekaj premikov:

- Močno v ospredju (1. mesto) so tokrat *romani in povesti s poudarjeno ljubezensko vsebino* (prej na 3. oz. 5. mestu), in sicer na račun *zgodovinskih romanov in povesti*, ki so zasedli 2. mesto.
- *Romani o drugi svetovni vojni in NOB* so zdrknili na 7.– 9. mesto, prej so bili na 2.
- Precejšnja sprememba je nastala pri *romanih in povestih o našem sodobnem življenju*, saj so s 4. mesta v obeh prejšnjih raziskavah padli na 11.; za nekaj mest so se navzdol premaknili tudi *romani in povesti o sodobnem življenju v drugih deželah*.
- Znatno vzpon so naredile *kriminalke, detektivke* – od 9. (8.) na 3.– 4. mesto – in *potopisi*, ki so se z 11. (13.) povzpeli na 6. (Prim. *Knjiga in bralci IV*, 38–39.)
- Sicer pa je tabela dovolj pregledna, da si opazovalec sam lahko ustvari zelo natančno podobo o premikih in bralskih nagnjenjih.

Zanimiva je primerjava (KiB IV) po izobrazbenih skupinah; ta nam pove, da se nagnjenja zelo redko ujemajo. Še največ enotnosti je pri prvem (*romani in povesti z močno poudarjeno ljubezensko vsebino*, odstopa le visoka izobrazba z 8.–10. mestom) in drugem mestu (*zgodovinski romani in povesti*).

Deklariranemu nagnjenju anketiranih je sledilo konkretno navajanje prebranih del v zadnjem letu. Gledano na splošno bi bilo mogoče trditi, da je med enim in drugim kar precejšnja skladnost. Naj ob tem povem, da se 16 % leposlovnih bralcev ni moglo spomniti (oz. ni odgovorilo), katero delo so nazadnje prebrali. To zbuja nekaj dvoma v 61 % bralcev, tako da je morda odstotek nebralcev večji (!), kot ga je predstavila raziskava. Seveda pri tem ne smemo prezreti, da pri nekaterih (zlasti starejših) spomin ni najboljši, nastala je »praznina«, ki je povzročila, da nismo dobili odgovora. Poleg tega so se nekateri anketiranci po vsej verjetnosti spomnili del, ki so jih brali že prej, manjši odstotek leposlovnih bralcev je navajal polliterarna dela ali celo poljudnoznanstvena oz. priročniška (prim. *Knjiga in bralci IV*, 41).

Leposlovnji bralci so navajali (sproti sem primerjal izsledke raziskave iz leta 1984 in 1998):

1. Če odštejemo pesniška dela (S. Gregorčič, F. Prešeren, O. Župančič) so leposlovnji bralci v letu 1998 iz slovenske književnosti od Prešerna do Cankarja prebirali pripovedi in dramska dela I. Cankarja, F. S. Finžgarja, J. Jurčiča, F. Levstika, J. Sketa in I. Tavčarja. Gre za slovensko klasiko, ki jo vsebuje tudi »železni« repertoar šolskega (!) branja. Primerjava z raziskavo KiB III pove, da se je v zvezi s tem obdobjem skrčilo število pisateljskih imen od 16 na 9. Na novo se je pojavil A. T. Linhart s komedijo *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*. Vsekakor je vredno omembe, da se pri Cankarju najpogosteje omenja farsa *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, pri Tavčarju pa povest *Cvetje v jeseni* in roman *Visoška kronika*.

2. Slovensko književnost iz časa med obema vojnoma in po 2. svetovni vojni (do leta 1998) so anketirani leposlovnji bralci spoznavali prek del 22 pisateljev, ki so jih navedli že bralci leta 1984 (ti pa so jih skupaj navajali 81, torej so jih anketirani bralci ob zadnji raziskavi opustili 59). Ostali so pisatelji in njihova dela (tudi tu je delno navzoč »železni« repertoar šolskega branja): F. Bevk (prej s 6 pripovedmi, zdaj z 2), F. Godina, A. Ingolič (prej 8 romanov in povesti, zdaj 1), J. Jalen, D. Jančar (*Galjot*), B. Jurca, E. Kocbek, C. Kosmač, M. Kranjec (prej 6, zdaj 1; *Povest o dobrih ljudeh*), B. Kreft (*Velika puntarija*), F. Lainšček, M. Mihelič, I. Minatti (pesmi), T. Partljič (dramatika), Prežihov Voranc (prej in zdaj: *Požganica, Doberdob, Jamnica*), M. Rožanc (*Ljubezen*), I. Sivec, M. Stražišar (*Ciganka*), T. Svetina (prej 5, zdaj 2), I. Torkar (*Umiranje na obroke*), I. Vašte, V. Zupan (prej 7, zdaj 1).

Naj navedem nekaj avtorjev, katerih dela so bralci 1984 navajali, medem ko jih 1998 niso: E. Flisar, K. Grabeljšek, B. Hofman, J. Javoršek, K. Kolmanič, L. Kovačič, F. Lipuš, M. Malenšek, I. Potrč, I. Pregelj, A. Rebula, P. Zidar idr. Namesto opuščeni imen in na račun večjega števila del posameznih pisateljev so bralci navedli 35 novih imen in med njimi npr. pripovednike: F. Bükviča (*Vojna in revolucija*), I. Karlovška (*Bazen, Rodoljub*), M. Lipovca (*Ljudje ob cesti*), K. Mauserja (*Ljudje pod bičem*), M. Mazzinija (*Drobtinice*), M. Mikelna (*Kako se je naša dolina*

privadila svobodi), A. Moroviča (*Vladarka*), B. Novaka (*Lipa zelenela je, Krvave reke, Listje v vetru*), T. Peršaka (*Prehod*) idr.

3. V raziskavi 1984 so anketirani leposlovni bralci navajali 23 pisateljev iz drugih južnoslovanskih književnosti (srbske, hrvaške, bosansko-hercegovaške itd.), leta 1998 samo 2.

4. Med avtorji spominskih, potopisnih, dokumentarnih in drugih del jih je od prejšnjih 59 ostalo le 5: I. Jan, E. Kocbek, K. Štajner, A. Trstenjak, N. Zaplotnik, pač pa so bralci navajali nekaj novih imen (z aktualnimi deli): J. Drnovšek (*Moja resnica*), J. Janša (*Premiki*), T. Križnar (*Mana, Šambala*), B. Reisp (*Valvasor*), D. Slivnik (*Kučanov klan*), F. Šetinc (*Okoli sveta do samega sebe*), V. Zaletel (*Po Afriki in Južni Ameriki*) itd.

5. Svetovna književnost do začetka 20. stoletja je bila v raziskavi 1984 zastopana s 30 imeni pisateljev in njihovimi deli, ki so se v raziskavi 1998 zreducirala na številko 17. Ostala so imena: J. Austen, G. Boccaccio, Ch. Brontë, Ch. Dickens, A. C. Doyle, V. Hugo, M. Jókai, G. de Maupassant, K. May, Molière, W. Scott, W. Shakespeare, H. Sienkiewicz, L. N. Tolstoj, J. Verne, O. Wilde in E. Zola. Gre za splošno brane avtorje od šolskih let do pozne starosti, tako da je podobno kot pri slovenskih klasikih tudi tu navajanje obremenjeno s spominom na nekdanje dni. Zanimivo je, da nekaterih popularnih svetovnih klasikov v najnovejši raziskavi ni najti, npr. H. de Balzaca, M. de Cervantesa, F. M. Dostojevskega, A. Dumasa, G. Flauberta, Homerja, W. S. Reymonta, Stendhala, M. Twaina itd. Največkrat sta omenjena Tolstoj z *Ano Karenino* in *Vojno in mirom* ter Wilde s *Salomo*.

6. Najštevilčnejša so imena in dela iz 20. stoletja; v raziskavi 1984 srečamo 262 imen, od tega jih je leta 1998 ostalo 45, in sicer: R. Bach, J. Benzoni, P. S. Buck, M. Burk, H. Charrière, F. Christianne, A. Christie, A. J. Cronin, M. L. Fischer, C. Forbes, G. García Márquez, S. in A. Golon, H. Günther Konsalik, A. Hailey, A. Haley, J. Hašek, W. Heinrich, H. Hesse, V. Holt, J. Jones, F. Kafka, M. M. Kaye, H. H. Kirst, J. Knittel, J. Krantz, A. Lindgren, J. London, C. Maccullough, J. Michener, M. Mitchell, S. Piretti, E. M. Remarque, H. Robbins, A. Saint-Exupéry, E. W. Segal, A. Selinko, S. Sheldon, J. M. Simmel, J. Steinbeck, J. Susann, M. A. Šolohov, H. Troyat, M. Van der Meersch, M. L. West, T. Williams. Zelo pisana družčina, med katerimi je nekaj novih klasikov (npr. Buck, Cronin, Marquez, Hesse, Kafka, London, Steinbeck) in ob njih imena, ki jim založniki romane izdajajo v velikih nakladah in ki so popularna v vseh slojih bralcev, zlasti pri nekaterih manj zahtevnih (Benzoni, Fischer, Golon, Holt, Konsalik, Sheldon, Simmel ipd.; največkrat so omenjena dela: V. Holt, S. Sheldon in D. Steel). V najnovejši raziskavi so bila izpuščena nekatera pomembna imena sodobnega romanopisja: H. Böll, N. A. Bulgakov, Th. Dreiser, J. Galsworthy, A. Gide, M. Gorki, E. Hemingway, D. H. Lawrence, W. S. Maugham, H. Miller, R. Musil, G. Orwell, B. L. Pasternak, J. D. Salinger, A. I. Solženicin, S. Undset idr.

Novih imen (in njihovih del) iz najnovejšega obdobja je bilo poimenovanih 63; naj jih omenjamo samo nekaj: D. Adams (*Štoparski vodnik po Galaksiji*, 1996), B. Bradford (*Bogatašinja*, 1988), C. Castaneda (*Drugi krog moči*, 1995, *Bitka za*

neznano, 1986), M. Higgins Clark (*Rada pleše, rada ima glasbo*, 1997, *Spominjaj se me*, 1998, *V mesečini si lepa*, 1997), P. Coelho (*Alkimist*, 1995, 1996, 1998 = 7. natis), M. Duras (*Ljubimec*, 1987), U. Eco (*Ime rože*, 1984), N. Evans (*Šepetati konjem*, 1996), J. Gaarder (*Zofijin svet*, 1997), Ch. Grant (*Vrtinec*, 1997), E. B. Hibbert (*Čarovnica z morja*, 1996), S. King (*Skrivno okno, skrivni vrt*, 1998), M. Morgan (*Imenovali so jo Dvoje src*, 1996), U. Parker (*Škandali*, 1992), D. Steel (*Doba strasti, Dragulji, Očka*, 1991, *Konec poletja*, 1998, itd.), S. Tamaro (*Anima mundi*, 1998), I. Welsh (*Trainspotting*, 1997), K. E. Woodiwiss (*Zimska vrtnica*, 1988) idr. Iz tega seznama so največkrat omenjena dela: D. Adams, *Štoparski vodnik po Glaksiji*, J. Canfield in drugi, *Kurja juhica za dušo* (1997, 1998), P. Coelho, *Alkimist*, J. Krantz, *Mistralova hči* (1986), M. Morgan, *Imenovali so jo Dvoje src*, S. Sheldon, *Če bo kdaj jutri* (1988), D. Steel, *Zvezda* (1990), K. E. Woodiwiss, *Zimska vrtnica*.

V zvezi z imeni pisateljev in njihovimi deli je skoraj pravilo, da so omembe bralcev močno odvisne od aktualnih izdaj, torej od založniške produkcije (politike) zadnjih let. Pri klasičnih – domačih in svetovnih – je mogoče večkrat podvomiti, ali so bila navedena pisateljska imena (in njihova dela) skladna z zadnjimi branji in ali niso ostala v zavesti iz bližnje ali celo daljne preteklosti, medtem ko pri sodobni romaneskno-povestni prozi razumljivo najbolj odmevajo imena in dela, ki so se na trgu (in seveda v knjižnicah) pojavila v zadnjih letih ali kar v letu, v katerem je bilo anketiranje opravljeno. Tezo o zvezi med tekočim izdajanjem knjig in branjem je seveda treba do določene mere relativizirati, saj izsledki kažejo na ujemanja in razhajanja. Poglejmo primere za eno in drugo.

A) Slovenske klasike izdajamo različno, tako se Cankar velikokrat pojavlja, Finžgar redkeje, Jurčič pojenjuje, Sket občasno in Levstikov *Martin Krpan* večkrat. Poseben primer sta Tavčarjevi deli *Cvetje v jeseni* in *Visoška kronika*, ki sta pogosto omenjeni: *Cvetje* je izšlo 1991, 1992, 1994, 1996, 1997, *Visoška kronika* 1993, 1994, 1995, 1997, 1998, če navajamo samo 90. leta. Za imena pisateljev, pri katerih so bralci leta 1984 navajali več del, 1998 samo eno ali dve, npr. France Bevk, Anton Ingolič, Miško Kranjec, Tone Svetina, Vitomil Zupan idr., velja, da v 90. letih (do vključno 1998) niso doživljali novih izdaj (v 80. pogosto), tako da je tudi to eden od vzrokov, zakaj je zanimanje zanje nekoliko splahnelo. Podobno se je dogajalo z izdajanjem del avtorjev, ki so jih anketirani 1984 omenjali, medtem ko jih 1998 niso: Grabeljšek, Hofman, Javoršek, Kovačič (izjema), Malenšek, Potrč, Pregelj, Zidar (delna izjema) idr.

B) V svetovni književnosti do začetka 20. stol. pravzaprav ni pravila, nekaterih svetovnih klasikov v 90. letih nismo izdajali, a so jih bralci pogosto omenjali, drugi so sem in tja izšli, toda anketirani so jih izpuščali. Primer za prvo skupino so Boccaccio (izjema), Hugo, Scott, Sienkiewicz (izjema), Zola, za drugo Balzac, Dostojevski, Dumas, Flaubert idr. Očitno sta pomembnejšo vlogo odigrala spomin in nagnjenje do nekaterih klasikov.

C) Navajanje anketiranih je bilo najbolj odvisno od tekoče založniške produkcije pri pisateljskih imenih, ki spadajo v drugo polovico 20. stoletja. Med njimi srečamo

največ takih pisateljev, ki so s svojim pisanjem doživeli precejšnjo popularnost (nemalokrat na račun koketiranja z nekoliko manj zahtevnim bralcem) in posledično izdajanje (včasih kar pogosto) tudi pri nas, npr. D. Adams, B. Bradford, M. Higgins Clark, P. Coelho, M. Duras, N. Evans, E. B. Hibbert, V. Holt, S. King, S. Sheldon, J. M. Simmel, D. Steel, S. Tamaro, I. Welsh, M. L. West idr. (prim. odstavek »Novih imen ...«, tam so ob delih navedene letnice slovenskih izdaj).

Bralci posegajo po zelo raznovrstnem berilu iz domače in svetovne romaneskno-povestne zakladnice, pri čemer so v ospedju dogajalno razgibana, fabulativno bogata dela, z vidnejšo (neo)realistično stilno usmerjenostjo, ne glede na to, ali se ukvarjajo s sodobnim svetom, zgodovinskimi razsežnostmi ali domišljjskimi konstrukti. Pri tem dobimo vtis, da so za kar precejšen del anketirane populacije privlačna tista dela, ki so klišeizirana, problemsko ne pregloboka in po okusu nekoliko manj zahtevnega bralca (sicer pa ni nič drugače drugod po svetu, tudi v zahodnem delu Evrope ne). Prav taka je podoba bralcev glede na seznam nazadnje najpogosteje sposojenih povestno-romanesknh del v slovenskih splošnih knjižnicah. Ob tem ni treba, da nas zagrabi panika, prej naj bi bilo to napotilo za resno delo z bralci in za načrtno navajanje na kvalitetno pripovednoprozno berilo (velja za izdajateljje in bralce).

Navedeno trditev delno podpirajo tudi izsledki, ki so jih dali odgovori na vprašanje, kaj leposlovne bralce v leposlovnem delu najbolj privlači. V rezultatih raziskav iz let 1984 in 1998 ni razlik: v obeh raziskavah so anketirani na prvo mesto dali *napeto in razgibano zgodbo*, na drugo *resnične življenjske probleme* in na tretje *duhovitost in zabavnost* leposlovnega dela. Nato sledijo: *zanimiva zgradba pripovedi*, *psihološko pronicljiva označitev oseb*, *koristne informacije o neznanih pojavih*, *lepote jezika* in *kaj drugega*. Razvrstitev opozarja, da so na prvih treh mestih odgovori, ki ne kažejo na preveč zahtevnega bralca, saj preostale kategorije terjajo večje poznavanje zakonitosti leposlovnih del in njihove strukture. Po tem, kaj so respondenti brali v bližnji preteklosti, je mogoče sklepati, da je precej v ospredju lahkno, bolj ali manj zabavno romaneskno-povestno branje, čeprav tega ne bi smeli poenostavljati, saj je obenem naveden kar velik izbor zahtevnih, kvalitetnih del.

Bolj ali manj tvegano bi se bilo opredeliti, ali so bralna razmerja med domačo in svetovno klasiko in med domačimi in svetovnimi sodobnimi romaneskno-povestnimi deli ustrezna (!) in skladna s pričakovanji. Treba je ugotoviti, da gre za relativno sprejemljiva razmerja, čeprav bi si nekateri morda želeli, da imajo prednost domači avtorji. Ni dvoma, da od bralcev pričakujemo poznavanje slovenske romaneskno-povestne produkcije, toda hkrati si moramo želeti, da bi bila razgledanost bralcev po svetovnih leposlovnih produkcijah čim širša in raznovrstnejša. Pri slovenskem prevajalstvu in založniški produkciji pa je treba šteti za pomanjkljivost dejstvo, ki se mu pravi: prevelika zagledanost proti zahodu in precejšnja podhranjenost glede tega v poznavanju vzhodnih literatur, pri čemer mislim zlasti na slovanski svet. To jasno izpričujejo tudi izsledki obravnavanih empiričnih raziskav.